

Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет педагогічної освіти
Факультет суспільно-гуманітарних наук
Кафедра освітології та психолого-педагогічних наук
Кафедра філософії та релігієзнавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи

Олексій ЖИЛЬЦОВ

« » 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ОСВІТА У ТРАНСФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Змістові модулі:
«Філософія освіти»
«Освітологія»

«Освіта дорослих та розвиток людського капіталу»

для студентів

спеціальності: 011 Освітні, педагогічні науки
рівня вищої освіти: другого (магістерського)
освітньо-професійної програми: 011.00.04 Освітній дизайн і коучинг в освіті
дорослих

Київ – 2023

Розробники:

Мельниченко Ольга Володимирівна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка.

Кузьменко Ольга Миколаївна, кандидат філософських наук, завідувач науково-методичного центру Київського університету імені Бориса Грінченка

Викладачі:

Мельниченко Ольга Володимирівна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка.

Кузьменко Ольга Миколаївна, кандидат філософських наук, завідувач науково-методичного центру Київського університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри освітології та психолого-педагогічних наук Факультету педагогічної освіти
Протокол №1 від 01 вересня 2022 р.

Завідувач кафедри освітології та психолого-педагогічних наук

Людмила ХОРУЖА

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми
011.00.04 освітній дизайн і коучинг в освіті дорослих

Гарант освітньо-професійної програми 011.00.04 Освітній дизайн і коучинг в освіті дорослих

Вікторія ЖЕЛАНОВА

Робочу програму перевірено

«__» _____ 2022 р.

Заступник декана

Факультету педагогічної освіти _____

Леся КУЗЕМКО

Пролонговано:

на 2023/2024 (Хоружа Л.Л.), «7» вересня 2023 р., протокол № 2

на 20__/20__ (_____), «__»__ 20__ р.,

протокол № ____

на 20__/20__ (_____), «__»__ 20__ р.,

протокол № ____

на 20__/20__ (_____), «__»__ 20__ р.,

протокол № ____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
ОСВІТА У ТРАНСФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ		
Вид дисципліни	обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів/годин	6/180	6/180
Кількість змістових модулів з розподілом:	3	3
Курс	I	I
Семестр	1	1
Обсяг кредитів	6	6
Обсяг годин, в тому числі:	180	180
Аудиторні	48	24
Лекції	24	12
Семінарські	24	12
Модульний контроль	12	-
Самостійна робота	120	156
Форма підсумкового контролю	залік	
Змістовий модуль I. Філософія освіти		
Курс/ семестр	I/1	I/1
Обсяг кредитів	2	2
Обсяг годин, в тому числі:	60	60
Аудиторні	16	8
Самостійна робота	40	52
Змістовий модуль II. Освітологія		
Курс/ семестр	I/1	I/1
Обсяг кредитів	2	2
Обсяг годин, в тому числі:	60	60
Аудиторні	16	8
Самостійна робота	40	52
Змістовий модуль III. Освіта дорослих та розвиток людського капіталу		
Курс/ семестр	I/1	I/1
Обсяг кредитів	2	2
Обсяг годин, в тому числі:	60	60
Аудиторні	16	8
Самостійна робота	40	52

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: формування компетентності щодо розуміння сфери освіти у її сталому розвитку; сприяння формуванню знань про здобутки та суперечності у теорії та практиці функціонування сучасних освітніх систем; розвиток професійної компетентності здобувачів освіти на основі вивчення «Філософії освіти», «Освітології», «Освіти дорослих та розвитку людського капіталу» як галузей міждисциплінарного наукового знання; оволодіння системою теоретичних та практичних знань та умінь для ефективної роботи з дорослими щодо сприяння їх особистісному і професійному розвитку й самовдосконаленню.

Завдання вивчення дисципліни:

Відповідно до Освітньо-професійної програми 011.00.04 Освітній дизайн і коучинг в освіті дорослих за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки навчальна дисципліна «Освіта у трансформаційному суспільстві» забезпечує формування **загальних**

Компетентностей, зокрема:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

- ЗК2** Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК4.** Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК6.** Здатність виявляти, ставити та розв'язувати проблеми.
- ЗК8.** Здатність діяти соціально відповідально і свідомо.
- ЗК10.** Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.
- ЗКу11.** Здатність до професійного спілкування державною та іноземною мовами.
- СК1.** Здатність проектувати і досліджувати освітні системи.
- СК2.** Здатність застосовувати та розробляти нові підходи до вирішення задач дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері освіти й педагогіки, зокрема в системі освіти дорослих.
- СК4.** Здатність здійснювати експертизу та надавати консультації з питань освітньої політики та інновацій в освіті.
- СК7.** Критичне осмислення проблем у сфері освіти, педагогіки з використанням системного, інтегрованого і міждисциплінарного підходів.
- СК8.** Здатність інтегрувати знання у сфері освіти/педагогіки та розв'язувати складні задачі у мультидисциплінарних та міждисциплінарних контекстах.
- СКу10.** Здатність вирізняти психолого-педагогічні особливості індивідуального та корпоративного коучингу.
- СКу13.** Здатність до організації самоменеджменту, здоров'язбережувального середовища в процесі застосування Health-коучингу.
- СКу14.** Здатність до самоконтролю, самооцінки, розуміння результатів своєї професійної діяльності.

Окрім того, навчальна дисципліна передбачає:

1) оволодіння знаннями про:

- сучасну сферу освіти як об'єкт наукового дослідження; опанування знаннями про значення філософії освіти, освітології та освіти дорослих задля соціально відповідальної діяльності у сфері освіти;
- становлення та етапи розвитку освітології в Україні та за кордоном;
- об'єкт, предмет, завдання та предметне поле освітології як наукового напряму інтегрованого дослідження сфери освіти задля можливості генерувати нові ідеї;
- сферу освіти у різних площинах, вимірах, співвідношеннях та взаємозв'язках з метою усвідомлення закономірностей і тенденцій її розвитку;
- джерела розвитку освітніх систем задля ефективної співпраці в освітній команді;
- основні концепти освітології, напрями освітологічних досліджень;
- сферу освіти як соціальний інститут, специфічний сегмент правового та економічного простору, соціокультурну технологію завдяки здатності до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- складові освітологічної підготовки;
 - систему знань щодо принципів, методів та особливостей навчання дорослих;
- форми підготовки дорослих та специфічні андрагогічні технології їх навчання та особистісного і професійного розвитку;
- різні підходи до адаптивного навчання дорослих;

2) формування наукового світогляду та методологічної культури щодо цілісного сприйняття сфери освіти задля співпраці з різними категоріями фахівців, ефективної взаємодії з працівниками ЗЗСО, органами управління і самоврядування;

3) розвиток інтелекту, творчих якостей, здатності до інноваційної діяльності в сфері освіти.

3. Результати навчання за дисципліною

Відповідно до Освітньо-професійної програми 011.00.04 освітній дизайн і коучинг в освіті дорослих за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки результатом опрацювання навчальної дисципліни «Освіта у трансформаційному суспільстві» є:

РН1. Знати на рівні новітніх досягнень концепції розвитку освіти і педагогіки, методологію відповідних досліджень.

РН5. Організовувати освітній процес на основі студентоцентрованого, компетентнісного, контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною діяльністю, об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти, зокрема в системі освіти дорослих.

РН7. Створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання, зокрема в системі освіти дорослих.

РН10. Приймати ефективні, відповідальні рішення з питань управління в сфері освіти/педагогіки, зокрема у нових або незнайомих середовищах, за наявності багатьох критеріїв та неповної або обмеженої інформації.

РН12. Знати сутність базових понять, категорій освіти дорослих; розуміти можливості акмеологічних, лідерських, діагностичних, розвивальних, освітніх технологій роботи з дорослим контингентом.

РН16. Застосовувати знання та розуміння сутнісних характеристик якості освітнього процесу та основних видів моніторингу якості освіти, сучасних програм та результатів національних і міжнародних порівняльних досліджень якості освіти, нормативних документів, що регламентують проведення моніторингу якості освітнього процесу в закладах освіти, зокрема їх освітніх потреб.

Також у процесі вивчення навчальної дисципліни студенти засвоюють теоретичні знання щодо основних категорій, понять та термінів, які відображають науковий тезаурус дослідження сучасної сфери освіти; опановують систему знань щодо розуміння сфери освіти як об'єкту наукового дослідження та характеристики освітологічної підготовки; володіють знаннями про розуміння поняття освіти як соціального інституту, специфічного сегменту правового простору та як економічної категорії; засвоюють різні підходи до визначення конкурентоспроможності освітніх систем; що сприяє формуванню у студентів:

1) знань про:

- освіту як соціальний інститут задля можливості діяти соціально відповідально та реалізовувати освітні реформ;
- систему підготовки експертів в галузі освіти та критерії їхньої діяльності задля розвитку уміння підбирати педагогічні кадри та організовувати їхнє підвищення кваліфікації
- методологію здійснення освітніх та психолого-педагогічних (прикладних) досліджень / проектів;

2) умінь:

- здійснювати моніторинг та систематичний контроль за якістю освітнього процесу і об'єктивністю оцінювання результатів освітньої підготовки здобувачів освіти;
- самостійного збирання, опрацювання й аналізу наукової інформації та методичних джерел;
- здійснення порівняльного аналізу освітніх систем

3) гностичних якостей:

- інтелектуальної активності, гнучкості й оригінальності мислення, інтуїції, об'єктивності, критичності.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Усього	Розподіл годин за видами робіт		
			Аудиторні		
			Лекцій	Семінари	Самостійна робота
<i>Змістовий модуль I. Філософія освіти</i>					
1.1	Філософія освіти у структурі наукового знання.	14	2	2	10
1.2.	Зародження і розвиток ідеї освіти.	14	2	2	10
1.3.	Людинотворча місія освіти. Homo educatus (людина освічена)	14	2	2	10
1.4.	Закон відтворення та розвитку суспільства.	14	2	2	10
	Модульний контроль	4 год.			
	Разом	60	8	8	40
<i>Змістовий модуль II. Освітологія</i>					
2.1.	Генеza поняття «освіта». Витоки та етапи розвитку освітології.	14	2	2	10
2.2	Освітологія як системна теорія і практика освіти: синергетичні принципи освіти і науки. Характеристика складових освітологічної підготовки.	14	2	2	10
2.3.	Система забезпечення якості освіти та підготовка експертів з освіти.	14	2	2	10
2.4.	Інноваційний розвиток як запорука конкурентоспроможності освітніх систем. Засади конкурентоспроможності сучасних освітніх систем.	14	2	2	10
	Модульний контроль	4 год.			
	Разом	60	8	8	40
<i>Змістовий модуль III. Освіта дорослих та розвиток людського капіталу</i>					
3.1	Поняття людського капіталу та його складники. Чинники, що впливають на формування людського капіталу.	14	2	2	10
3.2	Становлення і розвиток освіти дорослих у світовому та вітчизняному науково-освітньому просторі.	14	2	2	10
3.3	Доросла людина як суб'єкт навчання. Неперервна освіта як фактор розвитку дорослої людини.	14	2	2	10
3.4	Сучасна практика навчання дорослих. Андрагогічний потенціал неформальної освіти дорослих.	14	2	2	10
	Модульний контроль	4 год.			
	Разом	60	8	8	40
Усього за освітньо-науковою програмою		180	24	24	120
Підсумковий контроль (залік)					

Тематичний план для заочної форми навчання

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Усього	Розподіл годин за видами робіт		
			Аудиторні		
			Лекцій	Семінари	Самостійна робота
Змістовий модуль I. Філософія освіти					
1.1.	Філософія освіти у структурі наукового знання.	15	2	-	13
1.2.	Зародження і розвиток ідеї освіти.	15	2	-	13
1.3.	Люди́нотворча місія освіти. Homo educatus (людина освічена).	15	-	2	13
1.4.	Закон відтворення та розвитку суспільства.	15	-	2	13
Разом		60	4	4	52
Змістовий модуль II. Освітологія					
2.1.	Гене́за поняття «освіта». Витоки та етапи розвитку освітології.	15	2	-	13
2.2.	Освітологія як системна теорія і практика освіти: синергетичні принципи освіти і науки. Характеристика складових освітологічної підготовки.	15	-	2	13
2.3.	Система забезпечення якості освіти та підготовка експертів з освіти.	15	2	-	13
2.4.	Інноваційний розвиток як запорука конкурентоспроможності освітніх систем. Засади конкурентоспроможності сучасних освітніх систем.	15	-	2	13
Разом		60	4	4	52
Змістовий модуль III. Освіта дорослих та розвиток людського капіталу					
3.1.	Поняття людського капіталу та його складники. Чинники, що впливають на формування людського капіталу.	15	2	-	13
3.2.	Становлення і розвиток освіти дорослих у світовому та вітчизняному науково-освітньому просторі.	15	2	-	13
3.3.	Доросла людина як суб'єкт навчання. Неперервна освіта як фактор розвитку дорослої людини.	15	-	2	13
3.4.	Сучасна практика навчання дорослих. Андрагогічний потенціал неформальної освіти дорослих.	15	-	2	13
Разом		60	4	4	52
Усього за освітньо-науковою програмою		180	12	12	156
Підсумковий контроль (залік)					

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I. Філософія освіти.

Тема 1.1. Філософія освіти у структурі наукового знання

Філософське осягнення феномену освіти і науки. Філософія освіти як галузь філософського знання: об'єкт і предмет дослідження. Методологічні функції філософії освіти в сучасному освітологічному дискурсі. Зв'язок філософії освіти з іншими науками.

Основні поняття теми: філософія освіти, наукове знання, функції філософії освіти, міждисциплінарність.

Тема 1.2. Зародження і розвиток ідеї освіти

Ідея освіти та її витоки. Еволюція людини і зародження ідеї освіти. Освіта як система. Наукова революція і освіта. Промислові революції й освіта. Сучасне розуміння поняття «освіта».

Освітній простір і його особливості. Освіта: потреби особистості та суспільства. Конвергенція освіти, науки та технологій. Національне і глобальне в освіті: відчуженість, взаємодія та інтеграція.

Основні поняття теми: освіта, наукова революція, промислова революція, освітній простір, конвергенція освіти, інтеграція освіти.

Тема 1. 3. Людинотворча місія освіти. Homo educatus (людина освічена)

Людинотворча місія освіти. Біологічні та соціокультурні чинники у розвитку особистості. Аксіологічне осмислення освіти.

«Homo educatus» – новий еволюційний тип людини. Освітні запити покоління homo educatus. П'ята цивілізаційна (четверта промислова) революція та зміна освітньої екосистеми сучасної людини.

Soft & hard skills. Академічний розум та емоційний інтелект. Компетенції для демократичної культури та лідерства у XXI столітті.

Основні поняття теми: місія освіти, аксіологічне осмислення освіти, homo educatus, освітня екосистема, академічний розум, емоційний інтелект.

Тема 1. 4. Закон відтворення та розвитку суспільства

Закон відтворення суспільства. Освіта – рушій суспільного розвитку. Освіта і сталий розвиток. Освіта в індексі людського розвитку. Теорія «людського капіталу». Концепція освіти впродовж життя. Суспільство, яке навчається (learning society).

Освітня політика в умовах глобалізації. Освіта для планетарної цивілізації.

Основні поняття теми: відтворення суспільства, сталий розвиток, освітня політика, глобалізація.

Змістовий модуль II .Освітологія.

Тема 2.1. Генеза поняття «освіта». Витоки та етапи розвитку освітології.

Освіта як сфера цивілізаційного творення та об'єкт наукового дослідження. Сучасна трансформація поняття «освіта». Освіта як сфера життєдіяльності людини і як соціальний інститут. Роль освіти у розвитку сучасного суспільства.

Освіта як система цілісного та динамічного утворювання. Поняття системи. Основні властивості систем: цілісність, ієрархічність, емерджентність, функціональність та еквіпотенційність. Поняття сфери освіти. Чинники впливу на сферу освіти. Роль наукових досліджень для розвитку сфери освіти. Характеристика сучасної системи освіти в Україні. Освітні парадигми та освітня практика. Моделі сучасної парадигми освіти: освіта як формування наукової картини світу, освіта як професіоналізація, освіта як формування культури розумової діяльності, освіта як підготовка до життя, концепція безперервної освіти.

Становлення й розвиток едукології (edukology) у 50-60 рр. XX століття (В. Хардінг, Е. Стейнер, Дж. Біггс, В. Брезінка, Дж. С. Массія, А. Моншоувер, Дж. Уолтон, Дж. Е. Фішер, Дж. Е. Крістенсен). Формування дослідницьких підструктур із проблем едукології у вищих навчальних закладах світу у 70-80 рр. XX ст.

Передумови виокремлення освітології в самостійний науковий напрям інтегрованого пізнання сфери освіти в Україні (В. І. Луговий, В. О. Огнев'юк). Характеристика поняття «освітологія». Концепція освітології академіка В. О. Огнев'юка та С.О. Сисоевої. Предметне поле й завдання освітології. Міждисциплінарний характер освітологічних досліджень, напрями освітологічних досліджень. Освітологія і формування сукупного інтелекту суспільства. Освіченість кожного як критерій освіченості суспільства. Характеристика поняття «Homo Educatus» (В. О. Огнев'юк).

Етапи розвитку освітології: філософський; емпіричного знання; визначення освітології як наукової дисципліни; розгортання прикладних освітологічних досліджень; системні дослідження в галузі освітології.

Основні поняття: освіта, сфера освіти, система, освітня система, цілісність, ієрархічність, емерджентність, функціональність, еквіпотенційність, едукологія; освітологія; об'єкт та предмет освітології; мета, завдання та принципи освітології; науковий тезаурус освітології; етапи розвитку освітології; міждисциплінарний підхід; міждисциплінарне знання; структура освітологічного знання.

Тема 2.2. Освітологія як системна теорія і практика освіти: синергетичні принципи освіти і науки. Характеристика складових освітологічної підготовки.

Поняття «синергетика» та «синергетичний підхід». Синергетичні принципи освіти і науки. Характеристика синергетичних систем. Поняття «біфуркація» та «флуктація».

Сфера освіти як синергетична система. Поняття «відкрита система», «освітня система». Освіта як відкрита система та її особливості. Завдання відкритої системи. Типологія освітніх систем: за взаємодією із навколишнім середовищем; за ступенем складності; за можливістю дії системи в часі; за призначенням об'єкта; за формальними властивостями формальної системи.

Поняття «системна якість». Властивість емерджентності системи. Європейські принципи системи якості освіти. Якість як процес формування професіоналізму та результат освіти.

Освітологія як системна теорія і практика освіти. Освітологічні засади дослідження тенденцій розвитку сфери освіти, її внутрішніх протиріч, механізмів прогресу, методів управління. Напрями освітологічних досліджень.

Сутність поняття «освітологічна підготовка». Напрями освітологічної підготовки. Складові освітологічної підготовки: «Вступ до освітології», «Філософія освіти», «Історія освіти», «Освітня політика», «Економіка освіти», «Соціологія освіти», «Культурологія освіти», «Методологія міждисциплінарних досліджень у сфері освіти».

Основні поняття теми: освіта; сфера освіти; система; відкрита система; освітня система; синергетична система; типологія освітніх систем; системна якість, біфуркація, флуктація, емерджентність, освітологічна підготовка.

Тема 2.3. Система забезпечення якості освіти та підготовка експертів з освіти.

Проблема забезпечення якості освіти. Зовнішні та внутрішні чинники забезпечення якості освіти. Міжнародний стандарт якості освіти. Система європейських освітніх цінностей. Загальноосвітова практика оцінки якості освіти. Спеціалізовані акредитаційні агенції та їх функції. Основні характеристики європейської системи забезпечення якості освіти. Основні відмінності у формуванні української та європейської систем забезпечення якості освіти.

Підготовка експертів у галузі освіти. Європейська мережа підготовки експертів освіти. Програми підготовки експертів освіти та форми їх реалізації.

Система забезпечення якості освіти в Україні. Зовнішня та внутрішня системи забезпечення якості освіти. Напрями наукової експертизи у галузі освіти. Установи, що забезпечують якість освіти в Україні. Підготовка експертів освіти в Київському Університеті імені Бориса Грінченка. Програми підготовки експертів освіти та форми їх реалізації.

Основні поняття: освіта; освітня система, якість освіти, система забезпечення якості освіти, експерт освіти, підготовка експертів освіти.

Тема 2.4. Інноваційний розвиток як запорука конкурентоспроможності освітніх систем. Засади конкурентоспроможності сучасних освітніх систем.

Аналіз поняття конкуренції та конкурентоспроможності освітніх систем.

Визначення чинників глобальної конкуренції на ринку освітніх послуг. Вплив глобалізації на освітні реформи. Стратегія мінімалізації наслідків глобалізації на ринку освітніх послуг. Характеристика освітньої статистики та глобальних рейтингів у сфері освіти.

Освітні індикатори в міжнародному оцінюванні освітніх систем. Методики оцінювання ефективності інноваційної політики закладу освіти.

Освіта як сфера проектування. Моніторинг освіти. Стандартизація та конвергенція освіти.

Основні засади підвищення конкурентоспроможності освіти в умовах формування глобальної економіки. Багатопрофільність закладу освіти як умова його конкурентоспроможності.

Освітні інновації. Специфіка освітніх інновацій. Класифікації освітніх інновацій.

Характеристика освітніх інновацій. Інноваційна освітня діяльність. Ознаки інноваційної освіти. Чинники впливу на інноваційний освітній процес.

Основні поняття: конкуренція, конкурентоспроможність, освітня статистика, рейтинг у сфері освіти, менеджмент освіти, маркетинг освіти, моніторинг освіти, стандартизація. Конвергенція, інновації, освітні інновації, інноваційний освітній процес.

Змістовий модуль III. Освіта дорослих та розвиток людського капіталу.

Тема 3.1. Поняття людського капіталу та його складники. Чинники, що впливають на формування людського капіталу.

Поняття «інтелектуального потенціалу» як здатність соціальної системи реалізувати свої можливості. Еволюція та типологія інтелектуального потенціалу. Структура інтелектуального потенціалу суспільства. Співвідношення понять «інтелектуальний потенціал», «інтелектуальний капітал» та «людський капітал». Європейська рамка кваліфікацій як мірило інтелектуального потенціалу країни та опорна конструкція інтеграції національних систем освіти.

Структура людського капіталу. Складники людського капіталу. Критерії і показники вимірювання людського капіталу. Сучасні методології вимірювання людського капіталу.

Чинники формування людського капіталу суспільства: внутрішнє середовище (мікрофактор), зовнішнього середовища (макрофактор) та егофактор.

Управління людським капіталом закладу освіти.

Основні поняття: інтелектуальний потенціал суспільства, інтелектуальний капітал суспільства, людський капітал, рамка кваліфікації, критерії вимірювання людського капіталу, показники вимірювання людського капіталу, чинники формування людського капіталу.

Тема 3.2. Становлення і розвиток освіти дорослих у світовому та вітчизняному науково-освітньому просторі.

Освіта дорослих як сфера життєдіяльності людини і як соціальний інститут. Роль освіти дорослих у розвитку сучасного суспільства. Чинники впливу на зміст та характер освіти дорослих. Особливості розвитку освіти дорослих в Україні.

Предмет, завдання та функції андрагогіки. Система базових андрагогічних понять. Андрагогічні закономірності та принципи навчання. Місце андрагогіки в системі наукових знань, її міждисциплінарний характер. Гуманітарна природа андрагогічного знання. Методи науково-андрагогічних досліджень.

Ретроспективний аналіз становлення і розвитку андрагогіки у вітчизняному та світовому науково-освітньому просторі. Етапи розвитку андрагогіки. Е. Ліндемманн - «батько» американської андрагогіки. Розвиток андрагогіки у 60-70 ті роки ХХ століття. Теорія освіти дорослих американського педагога Мальколма Ноулза. Андрагогічні принципи та модель навчання дорослих за М. Ноулзом. Порівняльна характеристика педагогічної та андрагогічної моделі навчання за М. Ноулзом. Переваги андрагогіки перед педагогікою. Розвиток андрагогіки Ф. Пеггелером (Німеччина) та П. Джарвісом (Великобританія). Розвиток андрагогіки в Польщі.

Розвиток андрагогіки в Україні. Науково-методичні центри розвитку андрагогіки в Україні. Розвиток андрагогіки в працях Л.Б. Лук'яновою, О.А. Дубасенюк, С.О. Сисоевої, О.І. Огієнко та інших.

Основні поняття теми: освіта дорослих, андрагогіка, андрагогічні принципи, модель навчання дорослих.

Тема 3.3. Доросла людина як суб'єкт навчання. Неперервна освіта як фактор розвитку дорослої людини.

Дорослість як якісна характеристика життєдіяльності, що визначається усвідомленістю, відповідальністю й продуктивною творчою самореалізацією. Дорослість як етап життєвого

циклу людини. Категорії дорослої людини: індивід, особистість, суб'єкт, індивідуальність. Специфіка навчання дорослої людини: проблеми, рішення яких потребує додаткових знань; власні інформаційні запити; здатність до навчання незалежно від віку; власний накопичений досвід життєдіяльності. Основні підходи до періодизація етапів дорослості. Особливості розвитку дорослої людини. Психофізіологічні та соціальні характеристики навчання дорослих, особливості мотивації освіти дорослих. Доросла людина як вільна особистість.

Особливості професійної діяльності коуча з дорослими учнями, специфічні риси його професіоналізму.

Неперервність освіти як ідея, принцип навчання, якість освітнього процесу, умова становлення людини. Поняття, функції та принципи неперервної освіти. Загальні принципи неперервної освіти в Україні.

Характеристика найтипівіших андрагогічних моделей освітніх систем – технологічна, гуманітарна і критична. Індивідуальне навчання дорослих учнів та його основні моделі – настановчо-вступна, оперативно-діяльнісна, активно-самоосвітня.

Андрагогічні засади професійної освіти дорослих, особливості її організації. Перепідготовка та підвищення кваліфікації у системі неперервної професійної освіти фахівців. Післядипломна освіта та її роль у підготовці кадрів вищої кваліфікації, її основні види і форми.

Основні поняття теми: індивід, особистість, суб'єкт, індивідуальність., дорослість, особливості розвитку дорослої людини, неперервна освіта, принципи неперервної освіти.

Тема 3.4. Сучасна практика навчання дорослих. Андрагогічний потенціал неформальної освіти дорослих.

Загальні принципи адаптивної системи навчання дорослих в світі. Світовий та європейський досвід організації навчання дорослих. Форми та види організації навчання дорослих в світі.

Особливості формування та реалізації сервісно-орієнтованої державної політики в Україні. Соціальний аспект навчання незахищених груп населення: безробітних, пенсіонерів, військовослужбовців, людей з обмеженими фізичними можливостями, мігрантів, в'язнів тощо.

Поняття «університет третього віку». Характеристика та особливості функціонування «університету третього віку». Приклади функціонування «університетів третього віку» в світі. Стан розвитку «університету третього віку» в Україні.

Сутність та особливості формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих. Діяльність суб'єктів навчального процесу дорослих. Андрагогічні основи функціонування форм додаткової освіти дорослих як різновидів неформальної освіти. Характеристика нетрадиційних форм навчання дорослих. Тренінгові технології в навчанні дорослих. Особливості організації діяльності курсів, лекторіїв, освітніх центрів, асоціацій, клубів та ін. на андрагогічних засадах. Освітній туризм у навчанні дорослих та його види. Поняття хьютагогіки як учіння про самоосвіту дорослих. Стан розвитку самоосвіти в Україні. Співвідношення андрагогіки та хьютагогіки. Принципи хьютагогіки та її навчальний контент.

Основні поняття теми: формальна освіта, неформальна освіта, інформальна освіта, самоосвіта, університет третього віку, тренінгові технології, освітній туризм, хьютагогіка.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів денна форма

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	ЗМ I		ЗМ II		ЗМ III	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	4	4	4	4	4	4
Відвідування семінарських занять	1	4	4	4	4	4	4
Робота на семінарському занятті	10	4	40	4	40	4	40
Виконання завдань для самостійної роботи	5	4	20	4	20	4	20
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25
Разом			93		93		93
Максимальна кількість балів:	279						
Розрахунок коефіцієнта:	Розрахунок коефіцієнту 0,35						

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів заочна форма

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	ЗМ I		ЗМ II		ЗМ III	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	2	2	2	2	2	2
Відвідування семінарських занять	1	2	2	2	2	2	2
Робота на семінарському занятті	10	2	20	2	20	2	20
Виконання завдань для самостійної роботи	5	4	20	4	20	4	20
Разом			44		44		44
Максимальна кількість балів:	132						
Розрахунок коефіцієнта:	Розрахунок коефіцієнту 0,75						

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

№ з/п	Назва теми та завдання для самостійної роботи	Кількість	
		годин	балів
Модуль I. Філософія освіти			
1.1	1. Сформулюйте дизайн власного дослідження з філософії освіти. Результати подайте у вигляді презентації. 2. Прочитайте одне з першоджерел Свааб Д. «Ми – це наш мозок» або «Наш творчий мозок» та підготуйте есе на тему «Я – це мій мозок?». Подати есе у форматі Word.	10	5
1.2	1. Дослідите еволюцію поняття «освіта». Результати надайте у вигляді таблиці або презентації. Обґрунтуйте висновки та узагальнення. 2. Складіть термінологічний словник із визначеннями таких понять: освіта як процес; освіта як результат; освіта як цінність; освіта як послуга; освіта як система; освітній простір; освітня екосистема; освіта як сфера. Результати подайте у вигляді таблиці.	10	5
1.3	1. Дослідите роль масової он-лайн освіти для розвитку hard and soft skills. Результати надайте у вигляді таблиці або презентації. Обґрунтуйте висновки та узагальнення.	10	5

	2. Дослідити технології, які використовуються в суспільстві, яке навчається (learning society). Обрати для детального вивчення одну з технологій. Зробити презентацію (5-7 слайдів).		
1.4	1. Проаналізуйте місце освіти в індексі людського розвитку: прогноз на майбутнє для України. Результати надайте у вигляді таблиці або презентації. Обґрунтуйте висновки та узагальнення. 2. Пройдіть (у ролі вільного слухача) один із курсів на Coursera / EdX / Udey на тему розвитку hard & soft skills. Результати подати у вигляді звіту.	10	5
Всього		40	20
Модуль II. Освітologia.			
2.1	1. Проаналізуйте історичні етапи становлення та розвитку освітologia та охарактеризуйте спільне та відмінне між об'єктом і предметом дослідження освітologia та педагогіки. Результати надайте у вигляді схеми або таблиці. 2. Проаналізуйте стан розвитку освітologia в Україні. Результати надайте у вигляді таблиці або презентації. Обґрунтуйте висновки та узагальнення.	10	5
2.2	1. Проаналізуйте синергетичні принципи освіти і науки. Результати надайте у вигляді таблиці або презентації. Обґрунтуйте висновки та узагальнення. 2. Зробіть аналіз складових освітologiaчної підготовки та визначте й обґрунтуйте, які дисципліни чи наукові напрями варто додати в її структуру. Результати подати у вигляді таблиці. Обґрунтувати висновки та узагальнення.	10	5
2.3	1. Дослідити загальноосвітovu практику оцінки якості освіти. Результати надайте у вигляді таблиці або презентації. Обґрунтуйте висновки та узагальнення. 2. Проаналізуйте систему забезпечення якості освіти в Україні. Результати надайте у вигляді таблиці або презентації. Обґрунтуйте висновки та узагальнення.	10	5
2.4	1. Проаналізуйте основні чинники та умови забезпечення конкурентоспроможності закладу освіти та визначити методи підвищення його конкурентоспроможності. Результати подати у вигляді таблиці або презентації. Висновки обґрунтувати. 2. Розкрийте інноваційні тенденції у розвитку освіти в Україні. Узагальніть інформацію та подайте у вигляді таблиці або презентації.	10	5
Всього		40	20

Модуль III. Освіта дорослих та розвиток людського капіталу			
3.1	1. Дослідити співвідношення понять «інтелектуального потенціалу», «інтелектуального капіталу» та «людського капіталу». Узагальніть результати і подайте у вигляді таблиці. 2.. Проаналізуйте різні підходи до визначення ролі людського капіталу та перерахуйте його складники та чинники впливу. Узагальніть результати і подайте у вигляді таблиці.	2	5
3.2	1. На основі опрацювання наукової літератури здійснити порівняльний аналіз андрагогічних принципів навчання за М. Ноулзом та за сучасними науковими джерелами. Результати подати у вигляді таблиці або презентації. 2. Перерахуйте науково-методичні центри розвитку дорослих в Україні. Результати подати у вигляді таблиці або презентації.	2	5
3.3	1. Охарактеризуйте специфіку та особливості навчання дорослої людини. Результати подати у вигляді таблиці або презентації. 2. Дослідити мотивацію освіти дорослих та її вплив на розвиток неперервної освіти. Обґрунтуйте висновки та узагальнення. Результати подайте у вигляді таблиці або презентації.	2	5
3.4	1. Проаналізувати співвідношення понять «андрагогіка» та «хьютагогіка». Результати представити у вигляді таблиці або презентації. Висновки обґрунтувати. 2. Дослідити стан розвитку «університетів третього віку» в Україні. Результати представити у вигляді таблиці або презентації. Висновки обґрунтувати.	2	5
Всього		40	20

Критерії оцінювання самостійної роботи		Кількість балів
1.	Своєчасність виконання роботи	1
2.	Презентація роботи (оригінальність, логіка викладу, чіткість, доказовість)	2
3.	Різноманітність використаних джерел	2

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання (для денної форми навчання)

Модульний контроль знань студентів здійснюється після вивчення кожного блоку теоретичних знань дистанційно (у системі Moodle); покликання: <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=15555> та <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=23824> в письмовій (тестовій) формі й передбачає виконання тестових завдань різного типу. Максимальна оцінка – 25 балів за кожний змістовий модуль.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Умови допуску до заліку: активна робота на семінарських (не менше 4 занять), виконання усіх завдань до самостійної роботи, успішне виконання усіх модульних контрольних робіт (не нижче 15 балів за кожен модуль).

6.5. Орієнтовний перелік питань до заліку

1. Філософія освіти як галузь філософського знання: об'єкт і предмет дослідження.
2. Методологічні функції філософії освіти
3. Зв'язок філософії освіти з іншими науками.
4. Еволюція людини і зародження ідеї освіти
5. Наукова революція і освіта.
6. Промислові революції й освіта
7. Освітній простір і його особливості
8. Освіта: потреби особистості та суспільства
9. Конвергенція освіти, науки та технологій
10. Національне і глобальне в освіті
11. Людинотворча місія освіти.
12. Біологічні та соціокультурні чинники у розвитку особистості.
13. Аксиологічне осмислення освіти.
14. «Homo educatus» – новий еволюційний тип людини.
15. П'ята цивілізаційна (четверта промислова) революція та зміна освітньої екосистеми сучасної людини.
16. Поняття Soft & hard skills.
17. Академічний розум та емоційний інтелект
18. Закон відтворення суспільства
19. Освіта – рушій суспільного розвитку
20. Суспільство, яке навчається (learning society).
21. Генеза поняття «освіта». Сучасна характеристика поняття «освітологія».
22. Етапи розвитку освітології. Взаємозв'язок освітології з різними галузями наукового знання.
23. Становлення та розвиток освітології в Україні. Концепція освітології академіка В. О. Огнев'юка.
24. Синергетичні принципи освіти і науки. Сфера освіти як синергетична система.
25. Чинники впливу на розвиток освітньої системи, їх взаємозв'язок та взаємообумовленість.
26. Освітологія як галузь міждисциплінарного наукового знання. Складові освітологічної підготовки.
27. Методологія проведення наукового дослідження в сфері освіти: міждисциплінарний, мультидисциплінарний та трансдисциплінарний підходи.
28. Проблема забезпечення якості освіти. Загальноосвітня практика оцінки

якості освіти.

29. Підготовка експертів у галузі освіти. Система забезпечення якості освіти в Україні
30. Освіта як економічний феномен. Економічні механізми розвитку освіти.
31. Аналіз поняття конкуренції та конкурентоспроможності освітніх систем. Визначення чинників глобальної конкуренції на ринку освітніх послуг.
32. Характеристика освітньої статистики. Міжнародні академічні рейтинги університетів.
33. Інтернаціоналізація вищої освіти як умова конкурентоспроможності освітніх систем.
34. Управління конкурентоспроможністю закладів освіти. Характеристика провідних країн щодо конкурентоспроможності у сфері освіти.
35. Міжнародно-правові стандарти у сфері освіти. Розвиток державно-громадського управління освітою.
36. Поняття та ознаки інноваційної освіти.
37. Класифікації освітніх інновацій.
38. Технологія проведення експертизи освітніх інновацій.
39. Інноваційні тенденції у розвитку освіти: український та зарубіжний досвід.
40. Співвідношення понять «інтелектуальний потенціал», «інтелектуальний капітал» та «людський капітал».
41. Структура людського капіталу. Складники людського капіталу.
42. Критерії і показники вимірювання людського капіталу. Сучасні методології вимірювання людського капіталу.
43. Чинники формування людського капіталу суспільства. Управління людським капіталом закладу освіти.
44. Предмет, завдання та функції андрагогіки. Система базових андрагогічних понять.
45. Андрагогічні закономірності та принципи навчання.
46. Порівняльна характеристика педагогічної та андрагогічної моделі навчання за М. Ноулзом.
47. Розвиток андрагогіки в Україні
48. Чинники впливу на зміст та характер освіти дорослих. Особливості розвитку освіти дорослих в Україні.
49. Науково-методичні центри розвитку андрагогіки в Україні.
50. Поняття дорослості. Категорії дорослої людини: індивід, особистість, суб'єкт, індивідуальність.
51. Специфіка навчання дорослої людини:
52. Основні підходи до періодизація етапів дорослості. Особливості розвитку дорослої людини.
53. Особливості професійної діяльності коуча з дорослими учнями.
54. Неперервність освіти як принцип навчання дорослих. Загальна характеристика неперервної освіти в Україні.
55. Характеристика андрагогічних моделей навчання дорослих.
56. Форми та види організації навчання дорослих в світі.
57. Поняття «університет третього віку».
58. Стан розвитку «університету третього віку» в Україні.

59. Сутність та особливості формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих.

60. Характеристика нетрадиційних форм навчання дорослих.

6.6. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за 100-бальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) у межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) у межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) зі значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7.1. Навчально-методична картка дисципліни

Семестр	I семестр											
Змістовий модуль	Змістовий модуль I.				Змістовий модуль II.				Змістовий модуль III.			
	Те ма 1.1	Те ма 1.2	Те ма 1.3	Те ма 1.4	Те ма 2.1	Те ма 2.2	Те ма 2.3	Те ма 2.4	Тема 3.1.	Тема 3.2	Тема 3.3	Тема 3.4.
Лекція												
Бали	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Семінар	№1	№2	№3	№4	№5	№6	№7	№8	№9	№10	№11	№12
Бали	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
Самостійна робота (5 балів)	№ 1.+ №2. +№3+№4 (20)				№5+№6+ №7+№8 (20)				№9+№10		№ 11.+№12 (20)	
Поточний контроль (бали)	МК (25)				МК (25)						МК (25)	
Семестровий контроль (бали)	Залік											

7.2. Рекомендовані джерела

Основні:

1. **Огнев'юк В. О.** Багатомірна людина. Епоха трансформацій. Освіта / В. О. Огнев'юк // Розвиток особистості в умовах трансформаційного суспільства : матер. Міжнарод. наук.-практ. конф., 13 груд. 2012 року / М-во осв. і науки, молоді та спорту України, Київ. ун-т ім. Б Грінченка, Благод. фонд сприян. розв. осв. ім. Б. Грінченка ; [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, О. В. Безпалько, Н. М. Віннікова]. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 448 с. – С. 7 – 14.

2. **Огнев'юк В. О.** Ідея освіти [Електронний ресурс] / В. О. Огнев'юк // Освітологічний дискурс. – 2010. – № 1. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/osdys/2010_1/10ovoio.pdf
 3. **Огнев'юк В. О.** Філософія освіти та її місце в структурі наукових досліджень феномену освіти / В.О. Огнев'юк // Науково-методичний журнал «Шлях освіти». – 2009. – №4 (54). – С. 2 – 6.
 4. **Кремень В. Г.** Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. Національне і глобальне: економіка, культура, освіта / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 576 с.
 5. **Кремень В. Г., Ільїн В. В.** Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму : монографія / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн; [Національна академія педагогічних наук України]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.
 6. **Вступ до освітології:** Навчальний посібник / Упорядники: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва. – Київ: ВП «Едельвейс», Київ, 2017. – 382 с.
 7. **Освітологія:** хрестоматія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.
 8. **Освітологія: витоки наукового напрямку:** Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.
 9. **Освітологія: фахова підготовка**// навчально-методичний посібник за редакцією В.О. Огнев'юка. – Київ, КБГУ, 2014. – 612 с.
 10. **Огнев'юк В. О.** Освітологія як відображення міждисциплінарного підходу у наукових дослідженнях феномену сучасної освіти / В. О. Огнев'юк // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наукове видання за матеріалами першої Всеукр. наук.-практ. конференції «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; Авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С. 53 – 62.
 11. **Лук'янова Л.Б., Аніщенко О.В.** Освіта дорослих: короткий термінологічний словник / автори-упорядники Лук'янова Л.Б., Аніщенко О.В. – К: Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2014. – 108 с.
 12. **Освіта дорослих:** бібліограф. покажч.: інформ. видання / [упоряд. Л.Б. Лук'янова]; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, Українська асоціація освіти дорослих. – Київ : ДКС-Центр, 2016. – 144 с.
 13. **Освіта дорослих:** енциклопедичний словник / за ред. В.Г. Кременя, Ю.В. Ковбасюка; [упоряд.: Н.Г. Протасова, Ю.О. Молчанова, Т.В. Курінна; ред. Рада: В.Г. Кремень, Ю.В. Ковбасюк, Н.Г. Протасова та ін.]; Нац. Акад. пед. наук України, Нац акад. держ. управління при Президенті України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України [та ін.]. – Київ: Основа, 2014. – 494 с.
 14. **Освіта дорослих:** теоретичні та методологічні засади: монографія / [авторський колектив Л.Б.Лук'янова, Л.Є. Сігаєва, О. В. Аніщенко та інші]. - Київ, 2012. – 272 с.
- Основні для поглибленого вивчення:**
1. **Огнев'юк В. О.** Еволюційний поступ освіти в контексті освітології / В. О. Огнев'юк / Освіта у полікультурних суспільствах: зб. наук. праць / за редакцією Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Єжи Нікіторовича, Світлани Сисоєвої. – Вища педагогічна школа (м. Варшава, Республіка Польща). – 2012. – С.117 – 129.
 2. **Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О.** Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва // Рідна шк.: щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4 – 5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44 – 51.
 3. **Сисоєва С. О.** Методологічні концепти освітології / С. О. Сисоєва // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; авт. кол.: В. Г.

Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

4. **Освіта дорослих** : теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр. Вип.1(10,12) / [редкол.: Л. Б. Лук'янова (голова) та ін.] ; Ін-т пед.освіти і освіти дорослих НАПН України, відділ андрагогіки. – Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2016. Вип.10. – 271с.; Вип.12 – 271 с.

5. **Огієнко О.І., Чугай О.Ю.** Професійна підготовка фахівців у галузі освіти дорослих: американський досвід: монографія. К.: Центр учбової літератури, 2017. 224 с.

Допоміжні:

1. **Огнев'юк В.О., Сисоєва С.О., Проценко О.Б., Мельниченко О.В.** (2021). Освітологічні засади підготовки експертів для системи освіти України: досягнення та перспективи. – «Horizons of Education», (20(55)). С. 109-120. ISSN 2391-9485. Польща.

2. **Огнев'юк В.О., Проценко О.Б., Мельниченко О.В.** (2021). Міждисциплінарний підхід у професійній підготовці здобувачів вищої освіти в умовах магістратури (на прикладі навчальної дисципліни «Освітологія»). – «Освітологічний дискурс», №2 (33), с. 1-15.

3. **Сисоєва С. О.** Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5 – 11.

4. **Мельниченко О.В.** (2021). Освітологічний аспект розвитку інтелектуального потенціалу суспільства: якість вищої освіти. – «Педагогічна освіта: теорія і практика», № 36(2). С.25-31.

5. **Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є.** Методологія науково-педагогічних досліджень: підруч. для магістрів спец. «Педагогіка вищої школи» / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Рівне: Волинські обереги, 2013. – 359 с.

6. **Дубасенюк О.А.** Андрагогічні принципи навчання дорослих крізь призму соціально-особистісного досвіду та компетентності. – Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. - 2013. – Вип.7. – с.89-100.

7. **Лук'янова Л.Б.** Освітні потреби дорослої людини в умовах сучасної цивілізації // Педагогіка і психологія. – 2017. – № 1. – С. 64–69.

8. **Сисоєва С.О.** Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод.посіб. /С.О. Сисоєва. – Київ : ВД “ЕКМО”, 2011. – 320 с.

9. **Мельниченко О.В.** Андрагогічні принципи освіти дорослих та забезпечення якості неперервної педагогічної освіти. - "Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка", Збірник наукових праць, 2020, №33(11), с.24-31.

Допоміжні для поглибленого вивчення:

1. **Лутай В.** Розробка сучасної філософії освіти на засадах синергетики / В. Лутай // Вища освіта України. – 2009. – №1. – С. 33–35.

2. **Толочко С.** Едукологія та освітологія: актуальність розвитку в умовах реформування освіти в Україні. - Наукові записки БДПУ. Серія: Педагогічні науки. – Вип.2. – Бердянськ: БДПУ, 2018. – с.179-191. (<http://bdpu.org/pedagogy/ua/>)

3. **Пономаренко Н. Г.** Проблема підготовки експертів з освіти в Україні / Н. Г. Пономаренко // Збірник наукових праць. – 2016. – Випуск LXX, Том 2. – С. 100–104.

4. **Нікулочкіна О. В.** Сучасні інформаційно-комунікаційні технології супроводу хьютагогіки [Електронний ресурс] / О. В. Нікулочкіна // Електронний зб. наук. пр. «Неперервна освіта нового сторіччя : досягнення та перспективи». –2015. – № 3 (21). – Режим доступу : Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2016, № 8(62) 63 http://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip21.html

Додаткові ресурси

ЕНК «Освітологія» та «Андрагогіка» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Покликання: <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=15555>; <https://elearning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=23824>
ЕНК «Андрагогіка» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.
Покликання:

ДОДАТОК
до робочої програми навчальної дисципліни
ОСВІТА У ТРАНСФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Змістові модулі:
«Філософія освіти»
«Освітологія»
«Освіта дорослих та розвиток людського капіталу»

для студентів
спеціальності: 011 Освітні, педагогічні науки
рівня вищої освіти: другого (магістерського)
освітньо-професійної програми:
011.00.04 Освітній дизайн і коучинг в освіті дорослих

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль I. Філософія освіти

Семінарське заняття 1.

Тема 1.1. Філософія освіти у структурі наукового знання

План заняття

I. Теоретична частина. Понятійно-категоріальний апарат теми.

Завдання. Підготуйте тези (цитати, аргументи, дискусійні питання) для обговорення в групі за такими ключовими позиціями:

1. Філософія освіти як методологія для дослідження цінностей, концепцій і парадигм розвитку освіти
2. SWOT аналіз сучасних освітніх проблем.
3. Mind Map для навчання, планування та відображення освітніх ідей.
4. Формування цілей в освіті по SMART.
5. Google-опитувальник для проведення власного дослідження проблем в освіті.

II. Навчальна дискусія.

III. Захист практичного самостійного завдання.

Семінарське заняття 2.

Тема 1.2. Зародження і розвиток ідеї освіти.

План заняття

I. Теоретична частина. Понятійно-категоріальний апарат теми.

Завдання. Підготуйте тези (цитати, аргументи, дискусійні питання) для обговорення в групі за такими ключовими позиціями:

1. Індивідуальні, національні та глобальні освітні цінності
2. Основні тенденції розвитку національного та глобального освітнього простору.
3. Індивідуальні та державні освітні ідеали: єдність і протиріччя
4. Освіта для розвитку громадянської і космополітичної свідомості

II. Навчальна дискусія.

III. Захист практичного самостійного завдання.

Семінарське заняття 3.

Тема 1.3. Людинотворча місія освіти. Homo educatus (людина освічена)

План заняття

I. Теоретична частина. Понятійно-категоріальний апарат теми.

Завдання. Підготуйте тези (цитати, аргументи, дискусійні питання) для обговорення в групі за такими ключовими позиціями:

- .) . Модель компетентностей для демократичної культури
1. Знання, критичне та системне мислення для демократичної культури.
 2. Дескриптори для ключових цінностей та ставлень XXI ст.
 3. Дескриптори для ключових навичок XXI ст.
 4. Формування індивідуального плану розвитку компетентностей.

II. Навчальна дискусія.

III. Захист практичного самостійного завдання.

Семінарське заняття 4.

Тема 1.4. Закон відтворення та розвитку суспільства

План заняття

I. Теоретична частина. Понятійно-категоріальний апарат теми.

Завдання. Підготуйте тези (цитати, аргументи, дискусійні питання) для обговорення в групі за такими ключовими позиціями:

1. Освіта і перспективи планетарної цивілізації
2. Нові форми та методи навчання в Learning society.
3. Сучасні освітні екосистеми міста, регіону, країни.
4. Реалізація глобальних цілей сталого розвитку в Україні: проблеми та перспективи.

II. Навчальна дискусія.

III. Захист практичного самостійного завдання.

Змістовий модуль II. Освітологія
Семінарське заняття 5

Тема 2.1. Генеза поняття «освіта». Витоки та етапи розвитку освітології.

План заняття

I. Теоретична частина. Понятійно-категоріальний апарат теми.

Завдання. Підготуйте тези (цитати, аргументи, дискусійні питання) для обговорення в групі за такими ключовими позиціями:

1. Історична характеристика зміни поняття «освіта». Роль освіти у розвитку сучасного суспільства.
2. Аналіз поняття «система». Основні властивості систем.
3. Характеристика сучасної системи освіти в Україні.
4. Моделі сучасної парадигми освіти: характеристика та основні особливості.
5. Поняття «едукологія» та «освітологія».
6. Становлення та етапи розвитку освітології в світі.
7. Становлення та розвиток освітології в Україні.
8. Формування освітології як наукового напрямку інтегрованого дослідження сфери освіти в Київському університеті імені Бориса Грінченка.

II. Навчальна дискусія.

III. Захист практичного самостійного завдання.

Семінарське заняття 6

Тема 2.2. Освітологія як системна теорія і практика освіти: синергетичні принципи освіти і науки. Характеристика складових освітологічної підготовки.

План заняття

I. Теоретична частина. Понятійно-категоріальний апарат теми.

Завдання. Підготуйте тези (цитати, аргументи, дискусійні питання) для обговорення в групі за такими ключовими позиціями:

1. Теоретико-методологічні засади системного та синергетичного підходів в освіті.
2. Синергетичні принципи освіти і науки. Циклічність як принцип розвитку освітньої системи.
3. Чинники впливу на розвиток освітньої системи, їх взаємозв'язок та взаємообумовленість.
4. Структура як принципова основа функціонування освітніх систем.
5. Напрями та складові освітологічної підготовки.
6. Характеристика складових освітологічної підготовки.
7. Значення філософії освіти для розвитку освітології. Внесок історії освіти у розвиток та становлення освітології.
8. Специфічні риси та функції освіти як соціального інституту. Соціальні функції культурології освіти.

II. Навчальна дискусія.

III. захист практичного самостійного завдання.

Семінарське заняття 7

Тема 2.3. Система забезпечення якості освіти та підготовка експертів з освіти.

План заняття

I. Теоретична частина. Понятійно-категоріальний апарат теми.

Завдання. Підготуйте тези (цитати, аргументи, дискусійні питання) для обговорення в групі за такими ключовими позиціями:

1. Міжнародний стандарт якості освіти. Загальносвітова практика оцінки якості освіти.
2. Спеціалізовані акредитаційні агенції та їх функції. Основні характеристики європейської системи забезпечення якості освіти.
3. Основні відмінності у формуванні української та європейської систем забезпечення якості вищої освіти.
4. Європейська мережа підготовки експертів освіти.
5. Система забезпечення якості освіти в Україні. Напрями наукової експертизи у галузі освіти.
6. Підготовка експертів освіти в Київському Університеті імені Бориса Грінченка.

II. Навчальна дискусія.

III. захист практичного самостійного завдання.

Семінарське заняття 8

Тема 2.4. Інноваційний розвиток як запорука конкурентоспроможності освітніх систем. Засади конкурентоспроможності сучасних освітніх систем.

План заняття

I. Теоретична частина. Понятійно-категоріальний апарат теми.

Завдання. Підготуйте тези (цитати, аргументи, дискусійні питання) для обговорення в групі за такими ключовими позиціями:

1. Аналіз поняття конкуренції та конкурентоспроможності освітніх систем.
2. Індекс глобальної конкурентоспроможності як інструмент виміру конкурентоспроможності на рівні різних держав.
3. Міжнародні академічні рейтинги закладів освіти.
4. Інтернаціоналізація освіти як умова конкурентоспроможності освітніх систем.
5. Управління конкурентоспроможністю закладів освіти.
6. Освітні інновації, їх специфіка та класифікація.
7. Характеристика інноваційної освітньої діяльності.
8. Чинники впливу на інноваційний освітній процес.

II. Навчальна дискусія.

III. захист практичного самостійного завдання.

Змістовий модуль III. Освіта дорослих та розвиток людського капіталу.

Семінарське заняття 9

Тема 3.1. Поняття людського капіталу та його складники. Чинники, що впливають на формування людського капіталу.

План заняття

I. Теоретична частина. Понятійно-категоріальний апарат теми.

Завдання. Підготуйте тези (цитати, аргументи, дискусійні питання) для обговорення в групі за такими ключовими позиціями:

1. Співвідношення понять «інтелектуальний потенціал», «інтелектуальний капітал» та «людський капітал».
2. Структура людського капіталу
3. Складники людського капіталу
4. Критерії і показники вимірювання людського капіталу.
5. Сучасні методології вимірювання людського капіталу.
6. Чинники формування людського капіталу суспільства.
7. Управління людським капіталом закладу освіти.
8. Людський капітал як здатність соціальної системи реалізувати свої можливості.

II. Навчальна дискусія.

III. Захист практичного самостійного завдання.

Семінарське заняття 10

Тема 3.2. Становлення і розвиток освіти дорослих у світовому та вітчизняному науково-освітньому просторі.

План заняття

I. Теоретична частина. Понятійно-категоріальний апарат теми.

Завдання. Підготуйте тези (цитати, аргументи, дискусійні питання) для обговорення в групі за такими ключовими позиціями:

1. Роль освіти дорослих у розвитку сучасного суспільства. Чинники впливу на зміст та характер освіти дорослих.
2. Особливості розвитку освіти дорослих в Україні.
3. Предмет, завдання та функції андрагогіки. Система базових андрагогічних понять.
4. Андрагогічні закономірності та принципи навчання.
5. Етапи розвитку андрагогіки.
6. Теорія освіти дорослих американського педагога Мальколма Ноулза.
7. Порівняльна характеристика педагогічної та андрагогічної моделі навчання за М. Ноулзом.
8. Розвиток андрагогіки в Україні: науково-методичні центри розвитку андрагогіки

II. Навчальна дискусія.

III. Захист практичного самостійного завдання.

Семінарське заняття 11

Тема 3.3. Доросла людина як суб'єкт навчання. Неперервна освіта як фактор розвитку дорослої людини.

План заняття

I. Теоретична частина. Понятійно-категоріальний апарат теми.

Завдання. Підготуйте тези (цитати, аргументи, дискусійні питання) для обговорення в групі за такими ключовими позиціями:

1. Поняття дорослості як якісної характеристики життєдіяльності
2. Категорії дорослої людини: індивід, особистість, суб'єкт, індивідуальність.
3. Особливості розвитку дорослої людини.
4. Специфіка навчання дорослої людини.
5. Особливості професійної діяльності коуча з дорослими учнями.
6. Неперервність освіти як ідея, принцип навчання, якість освітнього процесу, умова становлення людини.
7. Поняття, функції та принципи неперервної освіти.
8. Загальні принципи неперервної освіти в Україні.

II. Навчальна дискусія.

III. Захист практичного самостійного завдання.

Семінарське заняття 12

Тема 3.4. Сучасна практика навчання дорослих. Андрагогічний потенціал неформальної освіти дорослих.

План заняття

I. Теоретична частина. Понятійно-категоріальний апарат теми.

Завдання. Підготуйте тези (цитати, аргументи, дискусійні питання) для обговорення в групі за такими ключовими позиціями:

1. Світовий та європейський досвід організації навчання дорослих: форми та види організації навчання дорослих.
2. Особливості формування та реалізації сервісно-орієнтованої державної політики в Україні.
3. Поняття «університет третього віку»: характеристика та особливості функціонування.
4. Приклади функціонування «університетів третього віку» в світі.
5. Стан розвитку «університету третього віку» в Україні.
6. Сутність та особливості формальної, неформальної та інформальної освіти дорослих.
7. Тренінгові технології в навчанні дорослих.
8. Поняття хьютагогіки як учіння про самоосвіту дорослих.

II. Навчальна дискусія.

III. Захист практичного самостійного завдання.

Рекомендована література

Основна:

- 1. Огнев'юк В. О.** Багатомірна людина. Епоха трансформацій. Освіта / В. О. Огнев'юк // Розвиток особистості в умовах трансформаційного суспільства : матер. Міжнарод. наук.-практ. конф., 13 груд. 2012 року / М-во осв. і науки, молоді та спорту України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Благод. фонд сприян. розв. осв. ім. Б. Грінченка ; [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, О. В. Безпалько, Н. М. Віннікова]. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 448 с. – С. 7 – 14.
- 2. Огнев'юк В. О.** Ідея освіти [Електронний ресурс] / В. О. Огнев'юк // Освітологічний дискурс. – 2010. – № 1. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/osdys/2010_1/10ovoio.pdf
- 3. Огнев'юк В. О.** Філософія освіти та її місце в структурі наукових досліджень феномену освіти / В.О. Огнев'юк // Науково-методичний журнал «Шлях освіти». – 2009. – №4 (54). – С. 2 – 6.
- 4. Кремень В. Г.** Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. Національне і глобальне: економіка, культура, освіта / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 576 с.
- 5. Кремень В. Г., Ільїн В. В.** Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму : монографія / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн; [Національна академія педагогічних наук України]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 368 с.
- 6. Вступ до освітології:** Навчальний посібник / Упорядники: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва. – Київ: ВП «Едельвейс», Київ, 2017. – 382 с.
- 7. Освітологія:** хрестоматія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі: Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 728 с.
- 8. Освітологія: витоки** наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.
- 9. Освітологія: фахова підготовка**// навчально-методичний посібник за редакцією В.О. Огнев'юка. – Київ, КБГУ, 2014. – 612 с.
- 10. Огнев'юк В. О.** Освітологія як відображення міждисциплінарного підходу у наукових дослідженнях феномену сучасної освіти / В. О. Огнев'юк // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наукове видання за матеріалами першої Всеукр. наук.-практ. конференції «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; Авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с. – С. 53 – 62.
- 11. Лук'янова Л.Б., Аніщенко О.В.** Освіта дорослих: короткий термінологічний словник / автори-упорядники Лук'янова Л.Б., Аніщенко О.В. – К: Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2014. – 108 с.
- 12. Освіта дорослих:** бібліограф. покажч.: інформ. видання / [упоряд. Л.Б. Лук'янова]; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, Українська асоціація освіти дорослих. – Київ : ДКС-Центр, 2016. – 144 с.
- 13. Освіта дорослих:** енциклопедичний словник / за ред. В.Г. Кременя, Ю.В. Ковбасюка; [упоряд.: Н.Г. Протасова, Ю.О. Молчанова, Т.В. Курінна; ред. Рада: В.Г. Кремень, Ю.В. Ковбасюк, Н.Г. Протасова та ін.]; Нац. Акад. пед. наук України, Нац акад. держ. управління при Президентові України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України [та ін.]. – Київ: Основа, 2014. – 494 с.
- 14. Освіта дорослих:** теоретичні та методологічні засади: монографія / [авторський колектив Л.Б.Лук'янова, Л.Є. Сігаєва, О. В. Аніщенко та інші]. - Київ, 2012. – 272 с.

Основна для поглибленого вивчення:

15. **Огнев'юк В. О.** Еволюційний поступ освіти в контексті освітології / В. О. Огнев'юк / Освіта у полікультурних суспільствах: зб. наук. праць / за редакцією Василя Кременя, Тадеуша Левовицького, Єжи Нікіторовича, Світлани Сисоєвої. – Вища педагогічна школа (м. Варшава, Республіка Польща). – 2012. – С.117 – 129.

16. **Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О.** Освітологія – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва // Рідна шк.: щомісяч. наук.-пед. журн. – № 4 – 5 (988-989), квітень-травень, 2012. – 80 с. – С. 44 – 51.

17. **Сисоєва С. О.** Методологічні концепти освітології / С. О. Сисоєва // Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: наук. пр. / за матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 152 с.

18. **Освіта дорослих** : теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр. Вип.1(10,12) / [редкол.: Л. Б. Лук'янова (голова) та ін.] ; Ін-т пед.освіти і освіти дорослих НАПН України, відділ андрагогіки. – Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2016. Вип.10. – 271с.; Вип.12 – 271 с.

19. **Огієнко О.І., Чугай О.Ю.** Професійна підготовка фахівців у галузі освіти дорослих: американський досвід: монографія. К.: Центр учбової літератури, 2017. 224 с.

Допоміжна:

20. **Огнев'юк В.О., Сисоєва С.О., Проценко О.Б., Мельниченко О.В.** (2021). Освітологічні засади підготовки експертів для системи освіти України: досягнення та перспективи. – «Horizons of Education», (20(55)). С. 109-120. ISSN 2391-9485. Польща.

21. **Огнев'юк В.О., Проценко О.Б., Мельниченко О.В.** (2021). Міждисциплінарний підхід у професійній підготовці здобувачів вищої освіти в умовах магістратури (на прикладі навчальної дисципліни «Освітологія»). – «Освітологічний дискурс», №2 (33), с. 1-15.

22. **Сисоєва С. О.** Освіта як об'єкт дослідження / С. О. Сисоєва // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – К.: Міністерство освіти і науки України, Національна академія педагогічних наук України, Асоціація працівників гімназій і ліцеїв України. – 2011. – № 2 – 48 с. – С. 5 – 11.

23. **Мельниченко О.В.** (2021). Освітологічний аспект розвитку інтелектуального потенціалу суспільства: якість вищої освіти. – «Педагогічна освіта: теорія і практика», № 36(2). С.25-31.

24. **Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є.** Методологія науково-педагогічних досліджень: підруч. для магістрів спец. «Педагогіка вищої школи» / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Рівне: Волинські обереги, 2013. – 359 с.

25. **Дубасенюк О.А.** Андрагогічні принципи навчання дорослих крізь призму соціально-особистісного досвіду та компетентності. – Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. - 2013. – Вип.7. – с.89-100.

26. **Лук'янова Л.Б.** Освітні потреби дорослої людини в умовах сучасної цивілізації // Педагогіка і психологія. – 2017. – № 1. – С. 64–69.

27. **Сисоєва С.О.** Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод.посіб. /С.О. Сисоєва. – Київ : ВД “ЕКМО”, 2011. – 320 с.

28. **Мельниченко О.В.** Андрагогічні принципи освіти дорослих та забезпечення якості неперервної педагогічної освіти. - "Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка", Збірник наукових праць, 2020, №33(11), с.24-31.

Допоміжна для поглибленого вивчення:

29. **Лугай В.** Розробка сучасної філософії освіти на засадах синергетики / В. Лугай // Вища освіта України. – 2009. – №1. – С. 33–35.

30. **Толочко С.** Едукологія та освітологія: актуальність розвитку в умовах реформування освіти в Україні. - Наукові записки БДПУ. Серія: Педагогічні науки. – Вип.2. – Бердянськ: БДПУ, 2018. – с.179-191. (<http://bdpu.org/pedagogy/ua/>)

31. **Пономаренко Н. Г.** Проблема підготовки експертів з освіти в Україні / Н. Г. Пономаренко // Збірник наукових праць. – 2016. – Випуск LXX, Том 2. – С. 100–104.

32. Нікулочкіна О. В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології супроводу хьютагогіки [Електронний ресурс] / О. В. Нікулочкіна // Електронний зб. наук. пр. «Неперервна освіта нового сторіччя : досягнення та перспективи». –2015. – № 3 (21). – Режим доступу : Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2016, № 8(62) 63 http://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip21.html